A Kreatív Problémamegoldás programja

Dr. Tóth László

***Tehetség, 19* (3), 3-4. (2011)**

Az olvasó nyilván azonnal észrevette, hogy a címben a kreatív problémamegoldást nagybetűvel írtuk, ez azonban nem tévedés. Való igaz, amikor általában a kreatív problémamegoldás kerül szóba, a kisbetűs írásmód a helyes. Jelen cikkünkben azonban a kreatív problémamegoldásnak egy nagyon is konkrét módszerével foglalkozunk, olyan módszerrel, amely szabadalommal levédett, saját neve van, így indokolt a nagybetűs írásmód.

A *Kreatív Problémamegoldás* (Creative Problem Solving, CPS) a tudás és a képzelet felhasználásának strukturált modellje, melynek célja, hogy a felvetődő problémákat kreatív, újszerű és hatékony módon tudjuk megoldani. Az eljárás Alex F. Osborn (1953) eredeti kidolgozásában három lépésből állt: a ténymegállapításból (problémameghatározás és előkészítés), az ötletkeresésből (ötlettermelés és ötletkidolgozás) és a megoldás megtalálásából (értékelés és alkalmazás). Ezt a szekvenciális problémamegoldási eljárást Parnes (1967) egy olyan ötlépéses átfogó modellé dolgozta át, amely a kreatív gondolkodás és viselkedés alap-, valamint alkalmazott kutatásaiból származó megállapításokat integrálja. Az öt lépés a következő:

1. Ténymegállapítás
2. Problémameghatározás
3. Ötletkeresés
4. A megoldás megtalálása
5. A megoldás elfogadtatása

Az Osborn–Parnes modell néven is ismert CPS a kreatív gondolkodási készségeknek a problémamegoldásban történő hasznosítására ösztönző módszerek legelterjedtebbike. A CPS alapelve az ítélkezés felfüggesztése. Ez az elv Osborn azon megfigyelésén alapul, hogy amikor az ötletkeresés idejére az ítélkezést visszafogták, legalább 70%-kal több jó ötlet született (Osborn, 1953). Az eljárás összes pontján mind a konvergens, mind a divergens gondolkodás állandóan a szerint jelenik meg, hogy éppen melyik az a lépés, amelyről az egyén a következőre tér át.

A CPS eljárása a következőképpen zajlik le. Az első lépést megelőzően van egy előkészítési vagy „tálalási" szakasz, amely alatt meghatározzuk, hogy a szituáció azonosítása, illetve felismerése milyen jelentőséggel bír ránk nézve.

A ténymegállapítás szakaszában a hangsúly azon van, hogy az összes olyan lehetséges háttérinformációt megszerezzük, amelyek közelebb visznek a tényleges probléma meghatározásához. Adatokat gyűjtünk, tények után kutatunk, ami pedig a szituációval kapcsolatban a tudomásunkra jut, azt alaposan megvizsgáljuk. Az ítélkezést mindaddig felfüggesztjük, amíg az összes lehetséges alternatívát fel nem dolgoztuk. A következő lépés a problémára összpontosít.

A problémameghatározás szakaszában a hangsúly a probléma újrafogalmazásán van. Ennek során a problémát többféle nézőpontból is szemügyre vesszük, átfogalmazzuk, pontosítjuk és elemezzük. Amint a probléma körvonalazódni kezd, tanácsos az „Én hányféleképpen tudnám..." kifejezéssel élni, ezzel is elősegítve az ötletek termelését és azok további kidolgozását. Az újonnan felmerülő tények vagy adatok néha arra kényszeríthetnek, hogy a jobb ténymegállapítás érdekében visszatérjünk az első lépéshez.

Ha már a problémát kielégítően meghatároztuk, harmadik lépésként az ötletkeresés következik. Most az a cél, hogy minél többféle ötletet és megoldási lehetőséget vessünk fel. Kü-

lönösen ebben a fázisban fontos az ítélkezés felfüggesztése. Az ötletek mennyiségi kitermeléséhez számos technikát alkalmazhatunk. Közülük az ötletbörze a legismertebb. Az ötletbörze alkalmazásának négy sarkalatos szabálya van, amelyek az ötletek szabad áradását hivatottak biztosítani, még mielőtt az érdemi elbírálásukra sor kerülne. Az ötletbörze négy szabálya a következő: (1) az ítélkezés felfüggesztése, (2) a vad, „őrült", képtelen ötletek üdvözlése, (3) a mennyiségre törekvés és (4) a kombinációra és a továbbfejlesztésre való törekvés. Az ötlettermelés serkentésére természetesen más módszereket is alkalmazhatunk. Ilyen módszer még a tulajdonságlista, a szinektika, a morfológiai elemzés, az átfutás, az erőltetett kérdések, a „mi lenne, ha..." és a szabad asszociáció technikája. (Itt jegyezzük meg, hogy az ötletbörze technikájáról lapunk 2008/4. számában részletes ismertetés olvasható e cikk szerzőjének tollából.)

A negyedik lépésben, a megoldás megtalálásának szakaszában a cél azoknak az alternatíváknak a kiválasztása, amelyek minden valószínűség szerint a legnagyobb eséllyel járulnak hozzá a probléma megoldásához. Az értékeléshez szempontokat dolgozunk ki, és ezeket minden szóba jöhető megoldásra alkalmazzuk. A legjobbnak tűnő ötletet, illetve ötletkombinációt kiválasztjuk, és ennek segítségével megoldjuk a problémát. A nem választott ötleteket nem kell félredobni, mert később még hasznosak lehetnek.

Az utolsó lépés, a megoldás elfogadtatása során az ötlet hasznosítását készítjük elő. Most a feladat az, hogy az ötletet elfogadhatóvá tegyük. Ez az ötlet kivitelezésére, továbbfejlesztésére és „eladására" vonatkozó terv kidolgozását jelenti. Itt minden olyan tényezőt tekintetbe kell venni, amelyek segíthetik vagy gátolhatják a terv megvalósítását.

Parnes (1967, 1981) a kreatív produktivitásban a tudás és a képzelet szerepét hangsúlyozta. A Kreatív Problémamegoldási Szabadegyetem* kurzusain, az egyetemi foglalkozásokon és még számtalan másfajta ülésen sikeresen demonstrálta, hogy ezt az eljárást könnyű megtanulni, és sokféle szituációra lehet alkalmazni. Azóta már rengetegen megtanulták – köztük egyetemi/főiskolai hallgatók, kormánytisztviselők, üzletemberek, művészek, pedagógusok, szülők –, hogy hogyan lehet a CPS módszerének segítségével gyakorlati problémákat megoldani.

Az igazsághoz tartozik, hogy a kreatív problémamegoldás Osborne-féle eredeti változatát a munka világa szülte. A kidolgozó szeme előtt az lebegett, hogyan lehetne a munkával kapcsolatban felmerülő problémákat kreatívan megoldani, új dolgokkal előállni, és ezen keresztül a profitot növelni. Azóta kiderült, hogy a CPS alkalmazása a munka világánál jóval szélesebb körű lehet. Tulajdonképpen bármilyen probléma esetében alkalmazható, így az iskolai problémák megoldására is. Különösen hasznosnak tűnik a tehetséges tanulók számára, akik a kreativitásuknál fogva könnyedén és sokat profitálhatnak belőle. A tapasztalatok kedvezőek, így ma már a kreatív problémamegoldást (melynek egyik lehetséges módszere a CPS) a tehetségesek egyik fontos tantervi stratégiájának tekintik.

*A Kreatív Problémamegoldási Szabadegyetem (Creative Problem Solving Institute) a New York-i Állami Egyetem Buffalo-i Főiskolájának égisze alatt, az Osborne által létrehozott Kreatív Pedagógia Alapítvány támogatásával működik, nyaranta kerül megrendezésre, és négy különböző szintű tréninget kínál a CPS iránt érdeklődőknek (részletesen lásd: Tóth, 2003).

Felhasznált irodalom

Osborn, A. F. (1953): *Applied imagination*. New York: Scribner.
Parnes, S. J. (1967): *Creative behavior guidebook*. New York: Scribner.
Parnes, S. J. (1981): *The magic of your mind*. Buffalo, NY: Bearly.
Tóth László (2003): *A tehetségfejlesztés kisenciklopédiája.* Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen.

A szerző egyetemi docens, a Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézete Pedagógiai Pszichológiai Tanszékének vezetője.